

TÜRKİYE’DE HELAL TURİZM HALAL TOURISM IN TURKEY ХАЛЯЛЬ ТУРИЗМ В ТУРЦИИ

Derya BAYSAL*

ÖZ

Son yıllarda Müslüman nüfusun refah seviyesinin artması, İslami kurallara uygun tatil yapma isteğini beraberinde getirmiştir. Önümüzdeki yıllarda tatil yapan Müslüman sayısının artacağı düşünülürse, turizm endüstrisi için geliştirilebilir bir pazar olan helal turizm pazarı bu bağlamda dikkat çekmektedir. Yaşanan siyasi ve politik gelişmeler neticesinde ülkemizi ziyaret eden turist sayısında ve elde edilen turizm gelirinde meydana gelen düşüş, daha özel bir pazar olarak görülen helal turizm pazarının geliştirilmesi için fırsat olarak değerlendirilebilir. Kavramsal çerçeve incelendiğinde, ‘helal turizm’ kavramı konusunda bir anlam bütünlüğünün olmadığını söylemek mümkündür. Çalışmanın öncelikli amacı helal turizm kavramını irdelemek ve bu bağlamda helal turizmin Türkiye’de mevcut durumunu ve geliştirilebilir olup olmadığını incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Helal, Helal Turizm, Helal Turizm Pazarı, Müslüman Turist, Türkiye

ABSTRACT

The increase in welfare level of Muslim population has led to their wish of having a holiday which is suitable for Islamic rules recently. If we take into consideration that the increase in number of Muslim holidaymakers in the future, for industry of tourism, halal tourism market which can be improved has drawn attention. The decrease in the number of tourists who visit our country and in tourism income as a result of political developments can be evaluated as a chance for the improvement of halal tourism market which is seen as a more special market. When we analyze the conceptual framework it is possible that there is no meaning unity about the term of ‘halal tourism’. The primary aim of the study is to analyze the term ‘halal tourism’ and its present situation in Turkey and whether it can be improved or not.

Key Words: Halal, Halal Tourism, Halal Tourism Market, Muslim Tourist, Turkey

АННОТАЦИЯ

---

*Arş. Gör. Ardahan Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Turizm İşletmeciliği Bölümü, deryabaysal@ardahan.edu.tr
10.17498/kdeniz.338167

В последние годы рост уровня благосостояния мусульманского населения, привело к желанию отдыхать в соответствии правил ислама. Если взять во внимание то, что в ближайшие годы число отдыхающих туристов-мусульман увеличилось, то здесь можно обратить внимание на халяльный туризм, который можно внедрить на туристическом рынке. В результате политических событий влияющих на снижение числа туристов посещающих нашу страну и снижения доходов от туризма, халяльный туристический рынок можно рассматривать как возможность более специализированного рынка туризма. Основная цель исследования состоит в том, чтобы изучить понятие халяль туризма, исследовать текущую ситуацию халяльного туризма в Турции и возможности ее улучшения.

Ключевые слова: Халяль, халяльный туризм, рынок халяльного туризма, турист-мусульманин, Турция.

GİRİŞ

Turizm endüstrisi, sağladığı önemli döviz kazancı, istihdam imkanı gibi etkenlerle, milli gelirin artmasına önemli ölçüde katkı sağlayan hizmet sektörünün paydaşlarından (Musa vd. 2016:1).

Bireylerin yaşam şekillerinin değişmesi ile birlikte tüketim alışkanlıkları davranış biçimleri de değişmektedir. Bu değişim kişilerin turistik taleplerini de etkilemekte ve ortaya yeni turizm türlerini çıkarmaktadır (Eryılmaz, 2011: 2-3). Ortaya çıkan turizm türlerinden biri de helal turizmdir. Dünyada Müslüman nüfus oranının arttığı ve tahminlere göre bu oranın önümüzdeki yıllarda daha da artacağı düşünülürse helal turizm, alternatif turizm türleri arasında gelir yaratıcı etkisi ile dikkat çekici olacaktır. Helal turizmin yeme içme boyutu olması nedeni ile gastronomi turizmi ile ilişkisi yüksektir. Bilindiği gibi *Gastronomi*, kültür ve yemek arasındaki ilişkiyi inceleyen bir disiplindir (Çimen, 2016). Bu nedenle kültürel yakınlık içinde olan toplumlar birbirlerinin yemeklerini tercih edebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında özellikle Müslüman ülkelerde birbirlerinin yemeğini yeme daha yaygın olabilmektedir. Bu nedenle helal turizmin geliştirilmesinde gastronomi turizminin ön planda tutulması gerekmektedir. Toplumların ritüelleri günümüzde de inancın bir parçası olarak kıymet görmekte ve kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bu ritüeller turistik cazibeyi artırmaktadır (Çimen, 2013).

PewResearchCenter'ın yapmış olduğu araştırmaya göre, 2010 yılında 1.6 milyar olan dünya Müslüman nüfusu 2030 yılına kadar % 35'lik bir artış göstererek 2.2 milyar kişiye ulaşacaktır (www.pewforum.org, 2016). Mastercard ve CrescenRating araştırmalarına göre ise 2030 yılında dünya nüfusunun % 26'sını Müslümanların oluşturacağı tahmin edilmektedir (newsroom.mastercard.com, 2016). Müslüman nüfus Müslüman olmayan nüfusa oranla geçtiğimiz yirmi yıl içerisinde iki katlık bir büyüme hızı göstermiştir. Dünyada nüfus artış oranı Müslüman nüfusta % 1.5 iken Müslüman olmayan nüfusta % 0.7 olarak

ölçümlenmiştir (Developing and Marketing MFT Products and Services In the OIC Member Countries, 2016).

Müslüman ülkelerin refah düzeylerinin artması ve Müslüman bireyler tarafından elde edilen gelir oranında meydana gelen değişimler, kişilerin seyahat etme, turistik ürün ve hizmet satın alma davranışlarını etkilemiştir. Bu noktada Dinarstandart'ın yapmış olduğu araştırmalar göstermektedir ki; Müslüman nüfusun seyahat harcamaları 2014 yılında 107.2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılında bu harcamanın % 9.72'lik bir büyüme ile 187 milyar dolar olması beklenmektedir (Developing and Marketing MFT Products and Services In the OIC Member Countries, 2016). Elde edilen veriler Müslüman seyahat pazarının azımsanmayacak düzeyde olduğunu göstermekte aynı zamanda talebi karşılayabilecek nitelikte ürün ve hizmet üretildiğine dair de bilgi vermektedir (Hacıoğlu vd., 2015: 489).

Helal turizm kavramı son zamanlarda hayatımıza girmiş ve bu kavrama ilişkin birbirinden farklı tanımlamalar yapılmıştır. Kimi kaynaklarda Helal Turizme karşılık 'Muhafazakâr Turizm, İslami Turizm, Mütedeyyin Turizm, Şeriata Uygun Turizm' kavramları kullanılmaktadır.

Tarih boyunca kişilerin inandıkları dinlerin etkisi ve emirleri ile seyahatlere çıktıkları, bu seyahatlerin kutsal yerlerin ziyareti ya da farklı amaçlar uğruna yapıldığı görülmektedir. Kısacası dini motivasyon kişilerin gerçekleştirdikleri seyahatlerin kaynağını oluşturmaktadır (Tekin, 2014:750). İnanç turizmi ile helal turizm arasında da anlam açısından bir benzerlik olduğu düşünülebilmekte ancak inanç turizmi içerik olarak helal turizmden büyük ölçüde farklılıklar göstermektedir. Kişilerin inançlarını yerine getirmek amacı ile gerçekleştirdikleri kutsal yerlerin ziyareti 'inanç turizmi' olarak tanımlanmakta, kişilerin dinlerine uygun tatil ve seyahat gerçekleştirme istekleri de (Tekin, 2014:750-751) 'helal turizmi' ortaya çıkarmaktadır. Çalışmada helal turizm içerisinde önemli başlıklardan birini oluşturan helal konseptli otel işletmeleri ve bu işletmelerin sağladığı imkanlar üzerinde durulacaktır.

Helal turizm yeni bir kavram olduğundan ulusal literatürde az sayıda çalışma bulunmaktadır. Uluslararası literatür incelendiğinde ise 'Halal Tourism' ve 'Islamic Tourism' başlıklarına değinildiği görülmektedir.

1.Helal Turizm

Helal kelimesi, Arapça'da, 'kabul edilebilir, izin verilir /verilebilir' anlamlarını karşılamaktadır. Helal kelimesi bazı kimseler tarafından, sadece yiyecek ve içecekler üzerinden değerlendirilebilmektedir ancak helal kavramı herhangi bir Müslümanın dini açıdan izin verilen ya da izin verilebilir ürünler tüketmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda helal kavramı yiyecek ve içeceklerle başlayıp, bankacılık, finans, kozmetik, turizm, istihdam, seyahat ve ulaşım gibi alanlarda da kendini göstermektedir (El-Gohary, 2016:126).

Helal;

-Serbest bırakılmış,

-İzin verilmiş

-İşlenmesi sebebiyle hakkında ceza verilmeyen şey olarak ifade edilmekte aynı zamanda haramın karşısını ifade etmektedir (Kahraman, 2012:47).

Haramın karşısı olan "helâl", sözlükte bir fiilin mubah, câiz ve serbest olması ve yasağın kalkması gibi anlamlara gelmektedir. Dini bir terim olarak da helâl, şer'an izin verilmiş, hakkında şer'î bir yasaklama ve kısıtlama bulunmayan davranışı ve onun dinî-hukukî hükmünü ifade eder (Diyanet işleri başkanlığı, 1998:172).

Helal turizm 'konaklamadan doğan ihtiyaçların karşılanması' esasına dayanmaktadır. Genel Turizm tanımından farklı olarak helal turizm İslami kural ve inanca uygun olarak ihtiyaçların karşılanmasını ifade etmektedir. Turizm hizmeti sunan işletmelerde İslam dinince haram kabul edilen domuz eti ve alkol sunulmamakta, kadın ve erkekler için ayrı hazırlanmış kullanım alanları bulunmaktadır (Arpacı ve Batman, 2015:75).

Shakiry, İslami turizmin sadece dinsel turizmle sınırlı olmayıp İslami değerlere aykırı olanlar dışındaki tüm turizm faaliyetlerini de kapsadığını belirtmektedir (Shakiry, 2006). İslami Turizm, kıyı bölgelerindeki turizm destinasyonlarında yer alan konaklama işletmelerinde İslami ilke ve prensiplere uygun eğlenme dinlenme gibi faaliyetlerin yerine getirildiği turizm türünü ifade etmektedir (Doğan, 2011). Hassan, İslami Turizm'in, dar anlamıyla dini turizm anlamına gelebileceğini, ancak geniş anlamıyla, İslami değerlere bağlı bir turizm türü olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda bu değerlerin çoğunun diğer dinlerle de paylaşılabilir olduğunu da belirtmektedir (Hassan, 2007). İslami Turizm, turizme yeni bir etik boyut kazandırmaktadır. İslami turizm genel olarak yüksek ahlaki standartlar ve ılımlı kabul edilen değerleri kapsamaktadır. Aynı zamanda İslami turizm yerel inanç ve değerlere saygılı olmayı ifade etmektedir. İslami turizm farklı uluslar ve medeniyetler arasındaki anlayış ve diyalogu teşvik ederek farklı toplumların ve toplumsal mirasların arka planını keşfetmeye çalışmaktadır (Hassan, 2004: Akt: Jaelani, 2016). Bu yönüyle İslami Turizmin birleştirici bir rol oynadığını söylemek de mümkün olacaktır. Yapılan İslami turizm tanımlarından anlaşılmaktadır ki; İslami turizm, dini destinasyonların ziyaretinden ziyade turizm faaliyetlerinin İslami şartlara uygun şekilde yerine getiriliyor olması bugünkü anlamda Helal Turizmin uygulanabilmesini ifade etmektedir ve helal turizme sadece Müslüman kimseler değil aynı zamanda, Müslüman olmayan, farklı kültürleri öğrenmek isteyen ve ailesi ile birlikte sakin bir tatil tercihi olan bireyler de katılabilmektedirler. Turizm endüstrisi, farklı sektörler ile ilişkide olan bir endüstridir. Bu bağlamda helal turizmin de, farklı sektörler ile işbirliği içerisinde olduğunu ve bu sektörlerin helal turizmin tam manasıyla gerçekleşebilmesi için tamamlayıcı nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Helal turizm ile bağı olan sektörler aşağıdaki tabloda belirtildiği gibi sınıflandırılmaktadır.

Tablo 1: Helal Turizm İle İlişkisi Olan Sektörler

HELAL TURİZM

Helal Konseptli Konaklama Tesisleri

Helal Yiyecek-İçecek İşletmeleri

Helal Seyahat Acentaları

Helal Transfer/Ulaşım

Helal Finans

Helal Eğlence

Kaynak: Oflaz, 2015: 45

Tabloda da görüldüğü üzere helal turizm sadece konaklama işletmelerini ve uygulamalarını içermemekte aynı zamanda turizm endüstrisinin ilişkide olduğu diğer sektörleri de kapsamaktadır. Bu durum helal turizm faaliyetinin gerçekleşebilmesi için diğer şartların da sağlanıyor olabilmesi gerekliliğini beraberinde getirmektedir. İslam dini, Müslümanların yaşam alanlarında büyük etkiye sahip olmaktadır aynı zamanda Müslüman turistler seyahatleri süresince dini yaşam tarzlarını devam ettirmek istemektedirler (Özdemir ve Met, 2012) dolayısıyla bu etki Müslüman turistlerin tercihlerini ve satın alma kararlarını şekillendirmektedir. Helal turizm hizmeti satın almak amacı ile herhangi bir ülkeyi ziyaret eden bir turistin seyahatini gerçekleştireceği ulaşım ve transfer araçlarının, yeme içme hizmeti satın alacağı yiyecek içecek işletmelerinin, eğlenmek için tercih edeceği eğlence mekanlarının da helal hizmet sunması ile helal turizm faaliyeti gerçekleşmiş olmaktadır.

Helal konsepti ile hizmet veren konaklama işletmelerinin, İslam dininin emir ve yasakları konusunda hassas olmaları, bu emir ve yasaklara uygun olarak tasarlanmış olmaları, yiyecek ve içecek sunumlarını hassasiyetler göz önünde bulundurarak yapmaları, alkol ve yasaklanmış olan ürünlerin servislerinin yapılmaması, kadın ve erkek faaliyet alanlarının birbirinden bağımsız olması ve ibadet edebilme imkanı sağlayan işletmeler olmaları beklenmektedir. Helal konaklama hizmeti sunan otel işletmelerinin özellikleri incelendiğinde;

- Helal yiyecek içecek servisi yapılması,
- Oda mini barlarında alkol bulundurulmaması,
- Oda tasarımının İslami şartlara uygun olması ve yatak ile tuvalet yönlerinin kibleye gelmeyecek şekilde düzenlenmiş olması,
- Odalarda seccade ve Kuran bulundurulması,
- Kible yönü işaretlerinin olması,

- Çalışanların kıyafetlerinin İslami kurallara uygun olması,
- Tesis finansmanının İslami kurallara göre sağlanıyor olması,
- Bay ve bayanlar için ayrı mescitler bulunması,
- Odalarda veya ortak kullanım alanlarında insan suretinde herhangi bir cansız nesne bulunmaması, gibi özellikleri taşıdıkları görülmektedir.

Anlaşılabacağı üzere helal konseptli olmayan bir konaklama işletmesini bu konseptte dönüştürmek zor görünmemektedir. Dolayısıyla bu alanda standartların sağlanması kaçınılmaz bir hal almaktadır. Bir takım standartların getirilmesi ve bu standartlara uyulması amacı ile sertifikasyon çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalar, Dünya Helal Birliği ve Gimdes (Gıda ve İhtiyaç Maddeleri Denetleme Ve Sertifikalama Araştırmaları Derneği) tarafından yapılmaktadır (www.gimdes.org).

1. Türkiye’de Helal Turizm

Küresel anlamda, Müslüman nüfusun artışı ile birlikte, helal turizmin, turizm sektörü için değerli bir niş pazar haline geldiğini söylemek mümkün olacaktır. Bu durum Türkiye için de, Müslüman turistlere hizmet eden helal otel sayısının artması anlamını taşımaktadır (Duman, 2012). Nüfusunun % 99,2’si Müslümanlardan oluşan Türkiye’de (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014:29) Müslüman-dini turizm hareketleri 90’lı yıllar itibari ile başlamıştır (Özdemir ve Met, 2012: 323) ve devam etmektedir.

Tablo 2: Türkiye’yi Ziyaret Eden Ziyaretçi Sayısı Ve Elde Edilen Turizm Geliri

Yıl	Turizm Geliri (Milyon \$)	Ziyaretçi Sayısı
2012	29 007 003	36 463 921
2013	32 308 991	39 226 226
2014	34 305 903	41 415 070
2015	31 464 777	41 617 530
2016	22 107 440	31 365 330

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Kültür Ve Turizm Bakanlığı,2016

2012 yılı itibari ile Türkiye’ye gelen ziyaretçi sayısı ve elde edilen turizm geliri incelendiğinde, 2012-2014 yılları arasında devamlı bir artış olduğu gözlenmektedir. Ancak 2015 ve 2016 yılları turizm sektörü için şanssız yıllar olarak değerlendirilebilir. Özellikle 2016 yılı, elde edilen turizm geliri ve Türkiye’yi tercih eden turist sayısında meydana gelen azalma neticesinde en büyük kaybın yaşandığı yıl olarak görünmektedir. 2003 yılı da dâhil olmak üzere kişi başı ortalama harcamanın en düşük olduğu yıl da 2016 olarak kayıtlara geçmiştir. 2016 yılında kişi başı ortalama harcama 705 \$ olarak kaydedilmiştir.

Tablo 3: Türkiye'yi Ziyaret Eden Müslüman Turist Sayısı

Ülkeler	2012	2013	2014	2015	2016
Tunus	86 595	91 683	100612	102 341	100 185
Mısır	112 025	107 437	108 762	100 040	94 871
Sudan	8 161	9 319	10 714	11 434	10 562
Bahreyn	13 342	16 230	24 305	32 476	41 505
Katar	13 971	18 630	29 743	35 832	32 681
Libya	213 890	264 266	267 501	234 762	72 014
İran	1 186 343	1 196 801	1 590 664	1 700 385	1 665 160
Yemen	11 826	17 354	26 033	24 237	25 325
Cezayir	104 489	118 189	160 052	171 873	176 233
Fas	77 884	82 579	89 562	109 775	87 660
Irak	533 149	730 639	857 246	1 094 144	420 831
Pakistan	28 394	34 170	48 420	59 700	52 023
Suudi Arabistan	175 467	234 220	341 786	450 674	530 410
Ürdün	102 154	102 871	131 329	162 866	203 179
Azerbaycan	593 238	630 754	657 684	602 488	606 223
Kırgızistan	42 866	64 905	81 941	88 369	88 877
Türkmenistan	135 168	148 709	180 395	174 330	165 762

Tacikistan	22 823	27 174	34 678	31 917	24 768
Özbekistan	105 976	129 292	143 354	143 331	134 330
Endonezya	56 113	57 385	59 486	56 867	47 232
Kuveyt	65 167	88 238	133 128	174 486	179 938
B. Arap Emirliği	48 071	52 424	53 736	51 600	38 315
Lübnan	144 491	143 629	161 274	197 552	191 642
Arnavutluk	59 565	65 113	76 273	80 032	83 029
Kazakistan	380 046	425 773	437 971	423 744	24 188
Malezya	41 169	55 139	69 968	69 616	49 255
Bangladeş	6 652	8 856	12 706	12 212	8 951
Toplam	4 369 0 35	4 921 779	5 889 323	6 397 083	5 155 149

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı ve TUROB (Boğan vd. çalışmalarından derlenmiştir)

Nüfusunun büyük çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ülkelerden, Türkiye'yi tercih eden turist hareketliliği tabloda gösterildiği gibi gerçekleşmiştir. Hemen hemen tüm ülkelerde 2015 yılına kadar artışın geçerli olduğu fakat 2016 yılı itibari ile 9 ülke dışında, Türkiye'ye gelen Müslüman turist sayısında düşüş yaşandığını gözlemlemek mümkün olacaktır.

Tablo 4: Dünya Müslüman Seyahat Endeksi

	Destinasyon	Ortalama
1	Malezya	81 9
2	BAE	74 7
3	Türkiye	73 9
4	Endonezya	70 6
5	Katar	70 5

6	SuudiArabistan	70 4
7	Umman	70 3
8	Morocco	68 3
9	Ürdün	65 4
10	Bahreyn	63 3

Kaynak: Mastercard Crescentrating,2016:13

Mastercard Crescent Rating şirketinin yapmış olduğu araştırmaya göre, dünyada seyahat eden Müslüman turist sayısı 2015 yılında 117 milyona ulaşmıştır. Müslüman turistlerin tercih ettikleri ilk üç ülke Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Türkiye olarak sıralanmaktadır. 2014 yılında ikinci sırada yer alan Türkiye, 2015 yılında bir basamak gerileme göstermiştir (www.crescentrating.com).

Türkiye’de helal turizm konseptinde hizmet vermekte olan 207 konaklama işletmesi bulunmaktadır. Bu tesislerden 50 tanesi Marmara bölgesinde, 50 tanesi Ege bölgesinde, 27 tanesi Karadeniz bölgesinde, 25 tanesi Akdeniz bölgesinde, 25 tanesi İç Anadolu bölgesinde, 17 tanesi Doğu Anadolu bölgesinde ve 13 tanesi de Güney Doğu Anadolu bölgesinde yer almaktadır (Oflaz, 2015:60).

Helal konaklama tesislerinde aranmakta olan bazı standartlar bulunmaktadır. Bu standartların sağlanması halinde, Dünya Helal Birliği ve Gimdes tarafından işletmelere helal tesis sertifikası verilmektedir. (Helal Otel Sertifikası alabilmek için aranan standartlar Ek 1’de belirtilmektedir.) Helal turizm hizmeti sunan Konaklama işletmelerinde, helal yıldız sistemi uygulanmaktadır. Helal yıldız sistemi, CrescentRating tarafından belirtilen standartların sağlanması halinde ilgili konaklama işletmelerine verilmektedir. Buna göre, helal konaklama tesisi sertifikası alan bir konaklama işletmesi, 1 ile 7 helal yıldız derecelendirmesine tabi olmaktadır. (www.crescentrating.com).

Tablo 5: Helal Yıldız Kategorilendirmesi

Helal Yıldız Sınıflandırması	
1-2-3 Helal Yıldız	Müslüman turistler için yararlı olarak kabul edilir.
4-5 Helal Yıldız	Müslüman turistlerin gereksinim duydukları tüm ihtiyaçlarını karşılarlar.
6-7 Helal Yıldız	Konaklama işletmesinde bulunan tüm hizmetler İslami kurallara uygundur.

Kaynak: www.crescentrating.com

Malezya’da İslami konaklama işletmelerinde, hilal sistemi uygulanmakta, birden yediye kadar derecelendirme yapılmakta ve yedi hilal almış bir işletme tam manasıyla İslami ilkelere uygun bir işletme olarak nitelendirilmektedir (Boğan vd, 2016).

Bera Alanya hotel, Türkiye’de TSE tarafından belirlenen mutfak ve yiyecek standartlarını sağlaması sebebi ile helal sertifikası almış olan ilk oteldir. Fakat helal sertifikalandırmasının, sadece konaklama işletmesinin mutfağı ve sunduğı yiyecekler ile sınırlandırılmaması gerekmektedir. Türkiye’de, helal sertifikası genel olarak Gimdes tarafından verilmektedir. Ancak Gimdes tarafından belirlenen standartlara tamamen uyan herhangi bir konaklama işletmesi henüz bulunmamaktadır (Comcec, 2016:108). Türkiye’de, otel, motel, termaller ve tatil villalarının toplamı 4.248 konaklama tesisini meydana getirmektedir ve bunlardan sadece 200 tanesi ‘İslami otel, alternatif otel, helal otel, alkolsüz otel ve aile dostu otel’ olarak isimlendirilmektedir. Bunun yanısıra Türkiye’de 700’den fazla konaklama işletmesi helal konaklama tesisi olarak internet sitelerinde yer almaktadır. Bu konaklama tesislerinin tüm şartları sağlaması beklenmeksizin birkaç şartı sağlamaları helal tesis sayılmaları için yeterli olabilmektedir (Comcec, 2016:110-111).

2016’da 5 yıldızlı helal oteller fiyatlarını rakiplerine oranla, %30 miktarda arttırmışlardır (Comcec, 2016). Bu durum göstermektedir ki, turizm sektörünün içerisinde bulunduğu zor durum, helal turizm hizmeti talep eden turistlerin satın alma kararlılıkları ile aşılabilir nitelikte olacaktır.

SONUÇ

Helal konaklama işletmelerinin varlığı, turizm sektöründe, tüketici odaklı pazarlamanın somut örneklerindedir. Kimi konaklama işletmeleri, tesislerini helal turizme uygun dizayn etmekte kimi konaklama işletmeleri ise var olan şartlarını helal konaklama tesisi standartlarına uygun hale getirmektedirler.

Helal turizm pazarı ülkemiz için niş pazarlardan birini oluşturmaktadır. Son zamanlarda ülkemiz turizm sektörünün içerisinde bulunduğu durum göz önünde bulundurulacak olursa bu niş pazar ülkemiz turizm sektörü için önemli bir hal almaktadır. Ayrıca, Türkiye’yi tercih eden Müslüman turist sayısı ve elde edilen turizm geliri düşünüldüğünde, bu pazara önem verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada düzenlenmesi gereken bir takım standartlar ve alınması gereken tedbirler sıralanabilir. Helal konseptli oteller, çalışmada belirtildiğı üzere, bazı standartlara uygun olarak dönüştürülmekte ya da var olan standartlara uygun düzenlenmeye çalışılmaktadır. Bu durumun sebebi, ortak bir düzenleme olmaması ve ilgili standartların henüz oluşturulmaması ve standartların dünyaca kabul edilmemiş olması gibi görünmektedir. Dolayısıyla Türkiye üçüncü sırada yer aldığı bir turizm çeşidi için yeterli çabayı sarf etmeli ve ortak olarak kabul edilen standartları benimsemeli ve buna göre helal turizm faaliyeti içerisinde yer alacak konaklama işletmelerini belirlemelidir.

Elde edilen turizm geliri ve ülkemizi ziyaret eden turist sayısı incelendiğinde, Türkiye, çekilen turist sayısı bakımından ilk on ülke arasında yer alabilmekte fakat ne yazık ki elde edilen gelir açısından ilk on ülke içerisinde yer bulamamaktadır. Bu durum kişi başı ortalama harcamanın daha yüksek olduğu alternatif turizm çeşitlerine yönelmenin gerekliliğini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır. Belirtilen alternatif turizm türlerinden helal turizm bu bağlamda incelendiğinde değerli görünmektedir.

Helal turizme ilişkin pazarlama çabalarının, özellikle zengin Müslüman ülkelerde artarak devam ettirilmesi, Türkiye'nin pazarda bilinirliğini arttıracak ve Türkiye'yi satın alma gücü yüksek Müslüman turistlerin tercih etmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ABDUL RAHİM Hassan : (2007). 'İslamic Tourism Revisited' İslamic Tourism 32, No:2, s.1

ARPACI Özgür ve BATMAN Orhan: (2015). 'Helal Konseptli Otel İşletmelerinin Yüksek ve Düşük Sezonda Algılanan Hizmet Kalitesinin Müşteri Sadakati ve Müşteri Değeri Üzerine Etkisi' Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi/ Journal of Travel and Hospitality Management C:12 S:3, s.73-86.

BOĞAN Erhan, BATMAN Orhan ve SARIŞIK Mehmet: (2016). 'Helal Turizmin Kavramsal Çerçevesi Ve Türkiye'deki Uygulamalar Üzerinde Bir Değerlendirme' 3. International Congress Of Tourism And Management Researches., s. 1425-1440

ÇİMEN Hürriyet: (2013). 'Turizm ve Edebiyat Etkileşimi Üzerine' Karadeniz Dergisi 5/17 s.79-86

ÇİMEN Hürriyet: (2016). 'Gastronomi Turizmi Açısından Ardahan Mutfağının Önemi' Karadeniz Dergisi, 8/32 s.307-315

Diyaret İşleri Başkanlığı: (2014). Türkiye'de Dini Hayat Araştırması, Ankara

DOĞAN Mustafa: (2011). 'Türkiye'de İslami Turizmin Gelişimi: 2002-2009', Political Economy, Crisis And Development, İstanbul, Ijopec Publications, s.471- 478.

DUMAN Teoman: (2012). 'The Value of İslamic Tourism: Prespectives from the Turkish Experience' İslamic And Civilisational Renewal (ICR), 3(4), s. 718-739.

Erişim: <http://www.researchgate.net/publication/257422379> 17.01.2017

ERYILMAZ Burak :(2011) 'Alternatif Turizm Çeşidi Olarak Samsun'da Kongre Turizmi Olanaklarının Değerlendirilmesi' Samsun Sempozyumu, 13-16 Ekim 2011

GHAZALİ Musa, SUHANA Mohezar Ali, S. Moghavvemi: (2016). 'Understanding İslamic (HalalTourism) Through Leiper's Tourism System' Erişim <https://www.ssrn.com/en/> 20.01.2017

HACIOĞLU Necdet, OFLAZ Musa, BUZLUKÇU Cemali ve KILIÇ Arzu: (2015). ‘Yerli Turistlerin Helal (Muhafazakar) Konseptli Otellere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Termal Otelleri Örneği’ *EITOC 1. Avrasya Uluslararası Turizm Kongresi Güncel Konular, Eğilimler ve Göstergeler*, (28-30 Mayıs), s.489-502

HASSAN Abdul Rahim: (2004). ‘İslamic Tourism: The Concept And The Reality’ *İslamic Tourism*, 14(2) akt: *Aan JAELANI: (2016)*. ‘İslamic Tourism Development in Cirebon: The Study Heritage Tourism in İslamic Economic Perspective’ *Journal of Economics Bibliography*, Volume 3 June 2016 Issue 2 s.1-24

HATEM El-Gohary: (2016), ‘Halal Tourism, Is It Really Halal?’ *Tourism Management Perspectives* 19, s.124–130

KAHRAMAN Abdullah: (2012). ‘İslam’da Helal Ve Haram’ın Yeri Ve Fıkıh Usulü Açısından Temellendirilmesi’ *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, C: 20, s. 43-69

OFLAZ Musa: (2015). ‘Turistik Ürün Çeşidi Olarak Helal Turizm Konsepti Uygulayan Konaklama Tesislerinde Müşteri Algıları’ *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ve Otelcilik Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Balıkesir.

ÖZDEMİR İsmail Mert ve MET Önder :(2012). ‘The Expectations Of Muslim Religious Customers In The Lodging Industry: The Case Of Turkey’ *Current Issues In Hospitality And Tourism Research And Innovation*, s.323-328.

SHAKİRY A S: (2006). ‘The Academy of İslamic Tourism Project’ *İslamic Tourism* 25, Erişim: <http://www.İslamictourism.com/Articles/articles.php?issue=25>, 20.01.2017

TEKİN Ömer A (2014): ‘İslami Turizm: Dünyadaki ve Türkiye'deki Genel Durum Üzerine Bir İnceleme’ *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C:7, S:29, s. 750-766

<http://newsroom.mastercard.com/eu/tr/press-releases/mastercard-arastirdi-musliman-turistlerin-tatilde-ilk-uc-tercihi-malezya-birlesik-arap-emirlikleri-ve-turkiye/> Erişim: 17.01.2017

<http://www.gimdes.org/helal-otel-nasil-olmalı-2.html> Erişim: 10.02.2017

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/717/Developing%20and%20Marketing%20MFT%20Products%20and%20Services%20in%20the%20OIC%20Member%20Countries.pdf> Erişim: 20.12.2016

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/717/Developing%20and%20Marketing%20MFT%20Products%20and%20Services%20in%20the%20OIC%20Member%20Countries.pdf> Erişim: 21.11.2016

<http://www.pewforum.org/2011/01/27/the-future-of-the-global-muslim-population/> Erişim: 17.01.2017

<https://newsroom.mastercard.com/asia-pacific/files/2016/03/Report-MasterCard-CrescentRating-Global-Muslim-Travel-Index-2016.pdf> Erişim: 10.04.2016

<https://www.crescentrating.com/magazine/press-releases/3853/malaysia-and-singapore-retain-top-spots-in-the-mastercard-crescentrating-global-muslim-travel-index-2016.html> Erişim: 10.04.2016

İlmihal I: (1998). 'İman Ve İbadetler' Erişim: http://www.diyenet.gov.tr/dijitalyayin/ilmihal_cilt_1.pdf, 05.06.2015

EK:1: HELAL OTEL SERTİFİKASI GENEL KURALLAR

1. Otel içerisinde bayan ve erkek kullanımına ayrı ayrı tahsis edilmiş havuzlar bulunuyor mu?
2. Bayan ve erkek havuzlarına geçiş yolları şer'i hususlar açısından sorun teşkil ediyor mu?
3. Bayan havuzunun üstü dışarıdan görülmeyecek şekilde kapatılmış mı?
4. Havuz ve plaj gibi ayrı tahsis edilmiş alanlarda soyunma kabini, duş kabini yer alıyor mu?
5. Otel de yer alan tuvaletler bayan erkek kullanımına helal sertifikası açısından uygun dizayn edilmiş mi?
6. Katlara yeterli asansör ulaşımı sağlıyor mu?
7. Etkinliklerin namaz vakitlerine uygunluk durumu nedir?
8. Otel içerisinde vakit namazlarının kılınması için bayan erkek ayrılmış ve otelin misafir kapasitesi için yeterli mescit alanları bulunuyor mu?
9. Cuma namazları için otel yakınında Cami bulunuyor mu?
10. Cuma namazları için otelin çok yakınında Cami bulunmuyor ise gerekli ulaşım ücretsiz olarak sağlıyor mu?
11. Mescide giriş ve çıkış için gerekli kurallar mescit alanında herkesin görebileceği şekilde bulunuyor mu?
12. Odalarda kible yönü gösterilmiş mi?
13. Odalarda 2 adet seccade mevcut mu?
14. Odalarda Kuran-ı Kerim bulunuyor mu?
15. Eğlence animasyon etkinlikleri Şer'i kurallara uygun mu?
16. Yeme içme lokanta restoran alanları yeterli kapasiteye sahip mi? (Yemek saatlerinde sıkışlığa neden olmamak)
17. Otele giriş yapan her misafire otelin İslami alt yapıyı kullanmakta olduğu ve dikkat edilmesi gereken İslami Otel konseptini anlatan broşür veriliyor veya gerekli bilgilendirme yapılıyor mu? (Bunun yerine her odada bulunan otel kuralları formuda kabul edilmektedir)
18. Otel odalarında yer alan TV lerde yer alan kanallarda müstehcen içerikli tv kanalları kapatılmış mı?
19. Ezan vakitlerinde otelin dahili hoparlör sistemiyle ezan yayını yapılıyor mu?

20. Otelin ortak kullanım alanlarında mahremiyet şartları yerine getiriliyor mu?
21. Görevliler otel misafirlerine gerekli gördükleri durumlarda nasıl uyarı yapılacağı konusunda eğitilmiş mi?
22. Odaların temizliği günlük ve düzenli olarak yapılarak kayıt altına alınıyor mu?
23. Otel inşaatı sırasında tuvaletlerin yönlerinin Kible' ye doğru olmaması konusunda dikkat edilmiş mi?
24. Otel odalarına hayvan sokulmaması konusunda misafirlere yeterli bilgi veriliyor mu?
25. Acil durumlar için otel de "Acil Durum Planı" oluşturulmuş mu?
26. Otel bünyesinde organize edilen çeşitli tur organizasyonları İslami şartlara uygun olarak hazırlanıyor ve denetleniyor mu?
27. Otel müşterilerinin odalarında "İslami Otel Müşteri Memnuniyet Şikayet ve Öneri Anket Formu" konukların görebileceği bir şekilde yanında kalem ve doldurma alanı bulunacak yerleştirilmiş mi?
28. Müşteri istek ve şikayetlerinin kime bildirilmesi gerektiği otele ilk giriş sırasında konuklara bildiriliyor mu?
29. Odalarda misafirler için temiz havlu, çarşaf, yastık imkanı sağlanıyor mu? Bunların günlük temizlik ve değişimleri yeterli düzeyde mi?
30. Otel odaları olması gerektiği gibi temiz ve hijyenik mi?
31. Her çıkış ardından çıkış yapılan odalar hangi malzemelerle ne şekilde temizleniyor?
32. Ortak alan kullanımlarında (havuz, şezlong, terlik gibi) gerekli alanların ve kullanılan otele ait eşyaların dezenfektasyonu düzenli yapılıyor mu?
33. İslami otel kapsamında yer alan otelimizin tüm helal sertifikaya uygunluk şartları ve hizmet kriterleri otelin internet sitesinde ayrı bir bölümde herkesin açıkça anlayabileceği şekilde yer alıyor mu?
34. Otel de otel kapasite ve boyutuna bağlı olarak tek havuz mevcutsa bu havuzun kullanımı bayan erkek saatleri olarak ayrılmış mı?
35. Otele evli olmayan çiftler alınıyor mu?
36. Otelde acil sağlık durumlarında müdahale edebilecek personel veya sorumlu bulunuyor mu?
37. Çocuklar için yeterli oyun alanları sağlanmış mı?
38. Otel içerisinde yapılan tüm yayınlar (müzikli etkinlik) helal şartlarına uygun mu?
39. İşletme broşürleri, internet sitesi ve her türlü reklam alanlarında müstehcen içerik yer alıyor mu?
40. Otele dışarıdan dahil edilen etkinlikler de İslami kurallar uygunluk denetleniyor mu?
41. Otel aktivitelerinin İslami uygunluğu hakkında misafirlerin görüşlerine değer veriliyor mu?

42. Eğlence araçları (su kaydırağı vs gibi) yaş sınırını belirten ve diğer gerekli güvenlik uyarıları gerekli alanlara uygun olarak (herkesin görebileceği şekilde) yerleştirilmiş mi?

43. Otelde yer alan tüm alanlarda olası tehlikelere karşı risk analizleri yapılmış mı?

44. Otel de yer alan Bayanlara ayrılmış havuz alanı otelin en üst katlarından ve diğer odalarından az veya çok ayırmaksızın görülüyor mu? Bayan plajı ve bayan yüzme havuzlarının olduğu alanların üst ve kenarlarında yer alan örtü veya engeller kesinlikle çok az ve siluet şeklinde dahi olsa dışarıdan hiç bir şekilde görünmemelidir. Helal belgeli otellerin muhafazakar aile oteli konseptine uyumları ve helal belgelendirme kuralları içerisinde bu konu önemli yer teşkil etmektedir. Ayrıca kullanılan ayırma örtülerinin güneş karşı tarafa geçtiğinde veya günün herhangi bir saatinde bayan tatilcilerin siluetlerini örtü üzerine düşürmemelidir.

45. Bayan bölümüne kesinlikle cep telefonu gibi görüntü ve ses kaydedici cihaz sokulmaması gerekmektedir.

46. Erkek havuzuna açık veya kapalı hiçbir bayan misafir girmemeli, giren olduğunda havuz veya bölüm sorumlusu tarafından anında ikaz edilmelidir.